

II. Istius contractus formæ quamdam mentionem primus fere omnium MAJOR fecit, ut fufius alio in Opere dicetur. Conradus illum proposuit Cardinali Cajetano, qui eundem usuræ damnavit, ut testatur P. Lessius lib. 2. cap. 25. dubit. 3. num. 22. his verbis.

„ Cajetanus tom. 1. opusc. ult. Respon-
sione undecima, putat formam hanc
contractus, quam ei proposuerat Con-
radus, esse illicitam: Petrus consignat
centum florenos apud Paulum mercato-
rem, ut ei pro parte lucri, capitali
salvo, assignet per annum quinque flo-
renos, residuo lucri sibi reservato.

Altera contractus forma, quam Les-
sius ipse proponit num. 30.

„ Ego infra scriptus confiteor hoc
meo chirographo, me accepisse a Ti-
tio mille aureos, ut eos impendam
legitimæ negotiationi, & loco incer-
ti lucri majoris, quod illi ex hac
negotiatione posset competere, pro-
mitto, me illi daturum 6. & $\frac{1}{4}$. in
centum quotannis, & ejusdem sum-
mæ periculum præstiturum.

Due aliæ contractus formæ, quas ex-
hibet P. Joseph Gibalinus.

„ Pro summa trium millium ducen-
tarum librarum, quam promitto sol-
vere Sempronio proximo solutionum
termino, pro valore a me accepto
ad meam satisfactionem. Datum Lug-
duni Kalendis Januarii &c.

Alia forma.

„ Promitto me soluturum intra an-
num a die præsentis mille sexaginta
libras Sempronio pro valore æqua-
li a me recepto. Datum Lugduni &c.
III. Eiusmodi sunt formulæ contra-
ctus a pluribus catholicæ Religionis
Theologis propositæ. Ut apud istos
Auctores videbis, omnes istæ formulæ
mutuum purum putumque præferunt.
Verum in eisdem formulis contractum
aliquem licitum includi contendunt ci-
tati Theologi, ut mox explicabo.

§. V.

Formula contractus, quam præbet Nicolaus
Broedersen, inepta est, plenaque
vitiis, & dolis.

I. Nicolaus Broedersen lib. 1. par. 1.
cap. 6. varias contractuum formulas per-
hibet. Et primum rescribit num. XLIV.
formulam contractus P. Leonardi Lessii,
quam supra dedi. Post cap. 7. num. LIX.
aliam rescribit contractus formulam,
quam prius typis ediderat in suo Tract.
Brevi: estque ejusmodi.

II. Casus positio circa redditus u-
trimque redimibiles. Petrus se ipsum,
& familiam suam sustentat partim
opificio, partim redditu annuo 150.
florenorum. Redimitur redditus ille a
Petro, & redduntur illi quinque mil-
lia florenorum, quibus redditum illum
emerat. Petrus ut consulat necessita-
tibus suis, intendit denuo collocare
dictam summam in emptionem do-
mus, fundi, vel redditus &c. Quoti-
die illam sic applicandi occasionem
habet. Accedit illum Joannes Mer-
cator dives v.g. centum millibus flo-
renorum. Neutiquam eget Joannes
ista summa ad necessarios vitæ suæ
usus, & sine ullo incommodo potest illa
carere, immo sine illa etiam com-
modius, quam Petrus vivit. Rogat
tamen Joannes, ut Petrus dicta sum-
ma emat ab illo redditum annuum
150. florenorum. Vult enim Joannes
ista quinque millia florenorum mer-
caturæ impendere, ut majora lucra
acquirat. Consentit Petrus, & di-
ctam summam Joanni numerat his
conditionibus. Prima, ut Joannes
quotannis solvat Petro tria in cen-
tum, sive 150. pro 5000. Secunda,
ut redditus ille sit utrimque redimibi-
lis, ea scilicet ratione, ut Joannes
possit reddere Petro istam summam,
& Petrus possit eandem a Joanne
repetere, modo se invicem antered-
ditionem, aut repetitionem tribus
mensibus monuerint, atque sic utro-
que casu redditus ille extinguatur.

„ Gra-

„ Gratius ob solidas rationes est Joan-
ni sic stipulari, quam si hypotheca
legitime constituta ad summæ resti-
tutionem non posset constringi. Ab-
est ab illo contractu omnis fraus, &
oppressio. Suprema potestas sæcularis
hujus Patriæ existimat tales redditus
a Deo non esse prohibitos, judicat-
que eosdem suæ Reipublicæ, & suis
subditis utiles, ut commodius mer-
caturas exerceant, immo ægre fer-
ret tales redditus hic impugnari. Om-
nia Consilia eosdem approbant, &
pro iis jus dicunt, & debitores sol-
vere coguntur.

„ Quæritur, an hic casus, illique
similes, sepositis semper omni frau-
de, & oppressione, sint nobis Chris-
tianis a Deo in sacris Litteris per le-
ges circa usuram latas prohibiti.

III. Casus istius propositio aut do-
ctrinam continet Calvinianam, aut per-
peram obtrudit. Si enim contendit
Broedersen, lucrum perceptum ex pe-
cunia mutuo tradita mercatori diviti
esse quidem usuram, sed non a Deo
vetitam, hæretica doctrina est. Si con-
tendit, damnnum Petro ex mutuo con-
tingere, id quod ultra sortem perci-
piet, compensatio erit. Quid obtrudit,
Petrus opificem esse, partimque 150.
florenorum redditu, & partim opificio,
se suamque familiam alere? Quid, si
neque opificium exerceat, opulentoque
patrimonio abundet? Illicitum ne tum
erit illi lucrum? Cur in Petro volun-
tatem ponit pecuniam suam impenden-
di aut fundis, aut domibus, aut per-
petuis redditibus emendis? Cur asserit
occasionem id peragendi adesse? Quid,
si & voluntas, & opportunitas defue-
rit? Fæne ne tunc perire Petrus de-
bebit, cum unica illi via sit familiæ su-
stentanda 150. florenorum proventus?
Cur Joannem mercatorem effingit?
Quid, si Communitas, si Civitas &c., si
Presbyter, si vidua, si Monasterium?
Fænebre ne tunc lucrum erit Religioso
Broedersen? Cur mercatorem adeo divi-
tem in scenam inducit? Quid, si mercator
sit, qui pecuniæ summam accipiat ad
mediocrem, & prope inopem officinam

suam sustentandam, instaurandam-
que? Fæneratitium ne tum lucrum
habebitur? Asserit Joannem mercato-
rem sine ullo incommodo carere posse pe-
cunia, quam mutuam suscipit. Quid
si ditissimus nobilis sit, qui fundis, &
reditibus abundet, tamen pecunia ca-
reat, gravibusque incommodis obno-
xius esset, nisi pecuniam illam mutuo
acciperet? Legationem enim obire, fi-
liam in matrimonium collocare, aliud-
ve grave suæ familiæ damnnum repa-
rare debet: fænebre ne tum mutuum
erit?

IV. Quis nunc inficias ire potest,
descriptam contractus formam, va-
nam, ineptamque esse? Quemadmo-
dum Nicolaus Broedersen Schismaticæ
Ecclesiæ Ultrajectinæ Pseudo-canonici
in cæteris dogmatibus duplicem per-
sonam sustinet Jansenistæ, & Catholici;
ita in hac controversia duplicem
induit figuram. In universo Opere do-
ctrinam Calvini, Molinæi, & Salmasii
acriter propugnat. Similiter cum la-
xioribus quibusdam Catholicæ Religio-
nis Casuistis in toto fœdere, quidquid
laxius isti docuere, amplectitur. For-
mam præfatam obtrudit, ut trinum
contractum, aut censum personalem se
defendere innuat. At fucum facit va-
fer homo. Universa quippe principia,
quæ dogma adversus usuram consti-
tunt, penitus evertit, ut indicatum su-
pra est, & dicitur a libri.

V. Animadvertit tamen idem Broe-
dersen loc. cit. cap. 6. num. 51. nihil ad
præsentem controversiam referre for-
mularum diversitatem his verbis: *Quan-
tum ad propositum nostrum attinet, exigui
est momenti, quibus contractuum formulæ
in proposito casu utantur. In eo enim di-
sceptationis cardo vertitur, num memora-
ta sæpius pecuniæ expositio licita, vel illi-
cita sit. Repetit num. 55. Potest idem fe-
ri per formulam locationis: v.g. qui alte-
ri certam pecuniæ summam utendam in
mercatura, aut emptione agrorum, do-
mum &c. tradit, sibi pro usu illius quo-
tannis v.g. tria in centum solvenda esse
stipulatur. Iterum. num. 56. subdit: Ni-
hil obstat, quominus eadem res perficiatur*

per formulam contractus innominati. Do, & facio, ut des, & facias. Nimirum, si tu velis mea pecunia negotiari, illam assecurare, & obligare te ad solvendum quotannis tria in centum, tradam tibi meam pecuniam, & concedam tibi totum lucrum. Hic unicus est, & innominatus contractus, quo omnia, quæ utrimque sunt conferenda, & commutanda involvuntur. Vide Lessium cit. loc. Hæc ex Casuistis perstrinxit Broedersen. Infixæ sint menti tuæ hæc contractuum formulæ variæ, ut, quæ dicturus sum §. VII. facilius assequaris.

§. VI.

Manifestantur contractus, quos in formulis recensitis supra §. IV. Theologi Probabilistæ contineri propugnant. Gaspar Rodericus cum aliis Jurisconsultis ut hæreticam improbat sententiam, quæ defendit, usuras moderatas licitas etiam consensu Principum concessas.

I. Ut res evidentius pateat, præ oculis habeas oportet documentum nu. 3. EPISTOLÆ Pontificiæ; videlicet, posse quandoque mutuo extrinsecus advenire vel titulos veros aut damni emergentis, aut periculi juris, vel etiam posse sæpe pecuniam per contractus a mutui natura distinctos collocari aut ad proventus emendos, aut ad licitam mercaturam. Hæc certa sunt, neque in controversiam veniunt.

II. Sermo ergo nunc est de iis Theologis, nempe Molina, Lessio, Lugo, Tamburino, Gibalino, Bonacina, aliisque, qui in recitatis formulis, absolute spectatis, contineri contractus intrinsecos implicitos asserunt, vi quorum lucrum licitum defendunt. Formulæ illæ, juxta obvium sensum, utique præferunt contractum mutui: at ingeniosi Theologi (sic enim eos Tamburinus vocat) vident in hac mutui forma veluti in sæcundissimo latifundio contineri plurimos contractus, vi quorum, & non vi mutui, lucrum ab usuræ laque purgetur. Nec ad hos ineundos contractus aliud, nisi bona, & pia intentio requiritur in contrahentibus,

qua velint lucrari omni meliori modo juxta doctos Juniores. Quæ dico, & dicturus sum, verbis ipsorum Theologorum probabo. Audias nunc velim arcanum probabilisticum in prima contractus forma occlusum.

III. Paulus noster, inquit, quatenus pecuniam a Sempronio acceptam in commercium distrahit, mercatoris personam exercet, & cum Paulo famigeratum illum contractum trinum init. Si autem Sempronius, accepta pecunia, fundos emat, domosve, divitis personam gerit, censumque realem cum Paulo animo contrahit. Si Sempronius noster artifex, opifexve fuerit, & pecuniam arti suæ promovendæ applicet, censum personalem cum Paulo stipulari præsumitur. Si Sempronius Pater familias sit, pecuniaque opus habeat, vel ut filiabus nubendis, Deove sacrandis provideat, vel ut legationem, aliamve dignitatem sustineat, aut ut ingentem pecuniæ jacturam in ludo factam, vel alia debita solvat, tum vi contractus innominati moderatum proventum solvet. Tandem ad majorem conscientiæ tranquillitatem præter hos contractus semper mutuo insunt tituli, quos ex Tamburino, Lessio, & Lugo recensimus: potissimum molestia, angor amarus, quo Paulus afficitur, ob amatæ pecuniæ privationem. Si comædiæ, & pulchri spectaculi, aut feræ silvestris visio pretio æstimabilis est; quo in pretio habenda erit fulgida illa, & resplendens aureorum, argenteorumque numerorum contemplatio?

IV. Quid, si Sempronius noster simplex adeo sit, & bonus vir, ut istos contractus trinos, census, aliosque titulos ignoret omnino: aut nullam expressam voluntatem minime habeat ineundi aliquem ex recensitis contractibus? Hac in hypothesi sat est Sempronio nostro, ut lucrari de suo velit omni meliori modo, & in eo sensu, quo docti, & ingeniosi Juniores lucrari licite posse defendunt. Quemadmodum dum ille obvias non habet amphibologias, & æquivocas restrictiones, quas repererunt novi Theologi, sufficit, ut licite

licite juret, non esse verum, quod cognoscit esse verum, juxta aliquem modum excogitatum a Doctis.

V. Postremum, inquit, tametsi lege naturali, & divina vetita usura sit, non tamen absolute, sed conditionate, inquit P. Pichler, dependenter videlicet a Principum consensu, & a Patriæ consuetudine: quare, dum aut Civitatum, aut Patriæ consuetudines, aut Principum leges, usuras, quæ charitatem non lædunt, approbant, licitæ illæ sunt, omnibus titulis explicitis sublatis. In conspectu enim aut Patriæ consuetudinis, aut legis Principum lex naturalis & divina, utpote conditionata, in fumum occidit.

VI. Verum enim vero quoniam de Principum legibus, usuras olim quandoque permittentibus, mentio incidit; opportunum duco huc adferre pauca eorum, quæ docent vel ipsi Causarum Patroni, & Jurisconsulti. Dictum supra est, Theologos Catholicos unanimi consensu hæreticos damnare opinionem, propugnantem usuras moderatas licitas esse. Quam gravissimam censuram ægre fert Interpres Italus in suo Compendio Operis Broedersiani, posito ad calcem sui Operis Dell'impiego del danaro. Verum ne in posterum injustitiæ, aut rigoris censuram hanc accusare audeat, ob illius, omniumque oculos pono quæ hac de re scribit Gaspar Rodericus celebris Jurisconsultus Hispanus in suo Tractatu de annuis, & mensuris redditibus lib. 3. quæst. 4. num. 104. pag. 633. ubi inquit. „ Concludamus „ ergo leges Civiles, & Justiniani usuras „ quantums moderatas approban- „ tes, improbas esse, & naturali, & „ divino juri contrarias, nec ullo modo in Christiana Republica admittendas: quia, ut inquit Text. in cap. Non licet, in distict. Non licet Imperatori, vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra divinam præsumere mandata, nec quicquam quod Evangelicis, Propheciis, aut Apostolicis Regulis obviet, agere.

„ Nec dicendum est, potuisse Justinianum usuras moderate, & modera-

„ tas permittere, cum Summus Pontifex „ TIFEX in cap. Super eo de usura, „ dicat, etiam pro bono publico & civitatorum redemptione, se non posse aliquam in exigendis usuris dispensationem facere. Pondera verbum aliquam, quasi dicat in nulla, quantumcumque moderata quantitate. . . Unde recte dixit Baldus in D. Auth. Ad hæc; quod etiam in uno nummo non est licita usura, & quod tenens contrarium sapit HÆRESIM, & tamquam HÆRETICUS DAMNATUR. „ Laudat Covarruv. Menoch. Villagut. Navarr. Alciat. Hæc meditentur novi Theologi, Pichler, Gletle, aliique pauci Friburgenfes, & Ingolstadienses, & Italus Interpres Nicolai Broedersen, qui lib. 3. citati Operis Dell'impiego del danaro alacris, sibi que plaudens cap. 4. pag. 264. hæc de more scribit: Or chi potrebbe mai credere, che dopo quanto si è detto, non si sia però detta ancora la ragione massima, per cui giusto, e irreprensibile sembra rendersi il costume, di cui si tratta? Consiste nel titolo pubblico, e deriva dalla potestà de' Sovrani, e si fonda su la reverenda autorità delle leggi. En rationem maximam, hæcenus indictam. Sed hæresim, non rationem appellant illam Baldus, Rodericus, Alciatus, Covarruvias, aliique Jurisconsulti. Animadvertit, se non de legibus antiquis Romanorum, sed de novis sermonem habere; de illis nempe, quæ moderatam lucri fœnebris quantitatem præstant. Quali fossero (inquit pag. 265.) le vetite quantità, e in qual misura fossero permessi i frutti, s' incominciò nel principio del secolo sesto decimo a dichiarare. Constantinus, Justinianus, Leo sapiens, cæterique Principes permittentes usuras, non moderatas, sed mordentes & statum atque Rempublicam devorantes concedebant? Ante sæculum XVI. omnes Principes & Communitates, in quas excommunicationis sententiam tulit Concilium Viennense, nisi Constitutiones usuras permitteutes abolerent, usuras opprimentes exigi consentiebant? Priscarum rerum perici hæc asserunt?

Lau-

Laudat Author ite in rationis maximæ a se inventæ præsidium Babenstuber, & Pichler, quorum paradoxa singulari Dissertatione labefactabo. Interim recogitet, jam a tempore Baldi hæreseos damnatam esse opinionem, quæ asserbat, usuram moderatam, etiam minimam, etiam uno nummo constantem, licitam esse.

VII. Quæ hactenus recensui, alio in Opere, adductis luculentissimis Authorum textibus, confirmabo, & pro virili refellam. Nunc animadvertere sufficiat, posita ea Theologorum doctrina, nullam in mundo usuram esse.

§. VII.

Denuo, confirmatur, Summum Pontificem BENEDICTUM XIV. prudenter præterisse recensitos contractus, qui exitate controversiæ causam dedere. Quam inexcusabiles ii sunt, qui lamentantur, Romanam Sedem nullum ferre iudicium in hunc, illumve contractum. Nisi Christiani evangelicæ doctrinæ spiritu instructi sint, nulla nova Constitutio, aut Decretalis sufficit ad retundendos cupiditatis cavillos. Si evangelicæ doctrinæ amore ac zelo ducamur, satis contra usuram provisum est.

I. Quamquam Dissert. 1. cap. 3. demonstravi, provide, sapienterque Pontificem Summum præterisse contractus, qui controversandi causam dedere: nihilo secius lubet iterum eandem veritatem novis adductis rationibus confirmare. Contractuum, quos duobus superioribus §§. exscripsi, sola representatio, validissimo, atque ineluctabili argumento est, non modo Pontificem Summum prudenter, sed necessario debuisse contractus istos dissimulare. Quandoquidem ultra ea, quæ loco citato scripsi, quamnam ille ex præfatis formulis improbare debebat? Si contractus sub una contentus forma improbatum fuisset, continuo dixissent usurarium Pattoni, sub altera expressum forma approbatum remanere. Et hinc nova interminabilis lis, nova dis-

sidia, nova jurgia &c. Theologi ipsi modo sub una, modo sub altera formula contractus proponunt, & ipsi Doctores Lovanienses, ut superius dixi, super contractus sincera expositione dissidebant. Nullus dubito, quin omnes ii, qui legerint, quos rescripti contractus magna verborum circuitio circumseptos, & sagaci diversitate conceptos, mecum dicturi sint, prudentissime Pontificem Maximum præfatos contractus dissimulasse, nullo in eisdem iudicio lato. Cæterum quod rem omnem conficit, illud est; nimirum principia firma, clara, luculenta Pontificem sapientissimum constituisse, quæ evidenti, & necessaria consecutione inferunt, contractus illos sub quacumque forma conceptos, esse usuraria pravitate inquinatos, ut omni argumentorum genere patefaciam.

II. Heinc patet, quam inexcusabiles ii sint, qui similia fantur: Quid refert, inquiunt, Pontificem principia adversus usuram constituere, & regulas a praxi communi sejunctas præscribere? Optima hæc esse quis ibit inficias? At pro fidelium instructione, haud sufficiunt. Quod nostra summopere intererat scire, est: num hic contractus sit, nec ne, fœneratitius? Abundo pecuniis: otiosas illas certe nolo. Quis enim divitum id velit? Possim prædia, domos, loca vacabilia, aliosque redditus emere. Sunt amici, sunt nobiles, qui suarum familiarum negotia universo prodero mundo nolint. Petunt non levem, sed notabilem pecuniæ summam. Gratis nullibi invenient. Fœnerator ne ego, si cum moderato trium, aut quatuor, proventu annuo, pecunias trade?

III. Hæc sunt vaferrimæ cupiditatis ratiocinia, hæc avaritiæ sophismata, quæ pluribus alio in Opere refellam. Paucis nunc perstringam. Ad præteritum ergo appetitionum amissim detorque legem contendis? Tui status regulas immobiles constituis, inquiens: Statui meo expedit, ut hoc, illudve peragam? Quid? Patefaciendum ne est, me carere pecunia, qua provideam filiabus,

suffi-

suffineam dignitatem? Manifestandum ne, me nullos habere fundos liberos? Me ne decoctorem sponte prodam? Præjudicium ne statui meo inferam? Hæc, & similia chimærica principia, ambitione, & superbia concepta, præmittunt, tamquam immobilia; & ad has suas chimæras inflectendam legem divinam contendunt cupiditatis, avaritiæque amatores. Evangelium audiant. Nisi parati sint & paupertatem, & egestatem propriam prodere, & sustinere, dum sic divinæ Providentiæ ordo disponit: nisi statum, & dignitatem juxta, & non ultra eorum facultates fervare, ab eo interdum decidere, suafque etiam dignitates juxta Dei beneplacita dimittere: nisi propria negotia, & familiæ vices subicere divinæ legi parati sint; ac legem inflectere delinant ad propriæ ambitionis, cupiditatis, & mundanæ nobilitatis præscriptum: nisi prima illa evangelicæ legis documenta animis infixæ habeant; videlicet, oportere nos possidere divitias, dignitates, gradus, tanquam non possidentes; uti uxoribus, tanquam non utentes: nisi ob oculos habeant facilius esse camelum per foramen acus transire, quam divitem salvum fieri (quod ad exprimendam gravem salutis difficultatem dicitur:) nisi renuntiare omnibus, quæ possident, animo prompti sint; velintque potius lucro inhiare, & congregandis divitiis, augendisque gradibus navare operam, pro certo habeant, nullas Constitutiones reformandis eorum moribus sufficere posse. Si nihil aliud Romana Sedes faceret, quam Constitutiones adversus contractuum usuras, aut injustitias edere, nihil efficeret. Quo si quidem multiplicantur Constitutiones, eo multiplicantur cavillationes, effugia, & sophismata, nisi doctrinæ evangelicæ sectandæ æternæque salutis desiderium sincerum animo insideat.

IV. Quæ enim in hunc finem hactenus non egit Ecclesia? Concilia Nicænum, Eliberitanum, & alia multa Clericis expresse usuras interdixere, sic illorum temporum conditione ferente. Posteriori ætate clarius explicatæ fuerunt divinæ Leges, quæ semper omnibus tum Clericis, tum Laicis usuras interdixere. Sed propius ad tempora nostra accedamus. S. Pius V. Sixtus V. Alexander VII. Innocentius XI. damnarunt cambia sicca, deposita apud mercatorem cum annuo reditu, contractus Mohatræ, & Anticrisis, census personales, societates fictas, & plurima alia cupiditatis artificia. Quid inde? Quemadmodum evidentissima alia Decalogi mandata, ut quintum, & sextum, ita & septimum transgredi perexerunt mundani homines. Theologi non pauci videntes communiter Christianos, non secus, ac ante editas Pontificias Constitutiones, suos usurarios contractus celebrare, pia intentione salvandi omnes inaudita commenta excogitarunt: & quisque fere pro arbitrio Ecclesiæ documenta interpretatus est. Porro, si Christiani istorum potius interpretamentis stare velint, quam Pontificum Constitutionibus; & Casuistis potius, quam Pastoribus, quos Deus posuit regere Ecclesiam suam, aures dare velint, cupiditatibus suis morem gerent, sed Regnum Dei non consequentur. Provisum abunde est adversus usurarum cavillos. Constitutiones luculentæ sunt, & Deum timentibus, & sinceris Evangelii cultoribus claræ sunt, ac perspicuæ: sed provisum non est, nec providebitur unquam hominum commentis, avaritiæ fraudulentis prætextibus, cupiditatique omnium malorum radicis, cavillis, & machinationibus.

CAPUT VI.

UNIVERSÆ CONTROVERSIÆ STATUS

pleno in lumine collocatur. Capita in hac secunda Pontificiæ EPISTOLÆ parte contenta clarius explicantur.

I. Nimirum quæso prolixitati non vertractanda eadem quandoque & repetere, & inculcare cogor. Quæ itaque in priore Epistolæ parte statuta sunt, in mentem revoco. Usuram nempe quamlibet peccatum esse: in mutuo hanc sedem dumtaxat, & locum habere. Lucrum ex mutuo scænebre esse, nulla habita personarum ratione: propterea sive pauperibus, sive divitibus, sive mercatoribus, sive nobilibus, & cujusque conditionis hominibus pecunia mutuo tradatur, sive hæc pecunia ab accipiente otiosa teneatur, sive prodigatur, sive in commercio, aut prædiorum emptione collocetur, lucrum ex ejusmodi mutuo perceptum scæneratitium est. Idque penes omnes Catholicos inconcussum.

II. Ut autem, quæ in secunda Epistolæ parte continentur, evidentius pateat, sequentibus §§. explicabo.

§. I.

Scite Pontifex Summus num. III. & v. suæ Epistolæ distinxit titulos mutuo veluti innatos, & intrinsecos, a titulis QUANDOQUE extrinsecos supervenientibus: Item contractus a mutuo omnino diversos: & contractus in eadem pecunia, sub mutui forma tradita, implicite, ut contemditur, inclusos.

Sub oculos primum omnium recutat Pontificis Textus num. III. Per hæc autem nequaquam negatur posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt titulos, eosdem ipsimet universam naturæ mutui minime innatos,

& intrinsecos forte concurrere, ex quibus justa omnino &c. Quid, inquit eruditionis Casuistæ non satis gnari, significant isti tituli naturæ mutui innati? Significant id, quod docent Caramuel, Diana, Lessius, Tamburinus, aliique; quod scilicet carentia pecuniæ; quod angor, & molestia fortis amittendæ; quod dulcis contemplatio auri, argentique, sint tituli pretio æstimabiles; adeoque justii lucri exigendi. Isti tituli, ut vides, sunt intrinseci, & innati ipsi mutuo. Porro istos titulos jam damnaverant Alexander VII. & Innocentius XI. Sapientissime ergo Pontifex hos titulos distinxit ab aliis titulis, quæ QUANDOQUE mutuo supervenire possunt, ut damnium vere emergens, & lucrum vere cessans, vel periculum juris. Qui tituli, quando vere extrinsecus adveniunt, justa sunt lucranda causa.

II. Sapienter itidem distinxit contractus a natura mutui prorsus diversos. Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversos PRORSUS naturæ a mutui naturæ contractus collocari &c. Quid necesse erat, obtrudent causæ ignari, hæc distinguere? Sed revocent sub oculos formulas contractuum, quas §. IV. precedentis Capituli exhibuimus; & continuo distinctionis necessitatem comprehendent, & quam prudenter doctæque Pontifex Summus addiderit per alios diversæ prorsus naturæ a mutui naturæ contractus recte collocari, & impendi. Contractus ergo, qui sint legitima lucranda causa, debent esse prorsus a natura mutui diversi. Censuræ personales utrimque redimibiles,

con-

§. II.

Universæ controversiæ scopus exponitur. Duæ viæ oppositæ defendendi expositos contractus. Altera Calvinæ, Molinæ, aliorumque Hæreticorum. Altera quorundam Casuistarum Catholicorum, qui Dogma adversus usuram propugnantes, reipsa omne lucrum moderatum ab usure labe depurgant. Ambas defendit Nicolaus Broederfen cum nonnullis aliis. Utrasque vero improbat BENEDICTUS XIV. in hac sua Epistola.

I. Ut tandem universæ controversiæ scopum paucis exploratum, comperitumque habeas, in memoriam revoces oportet, duas esse, & quidem contrarias, defendendi expositos contractus vias: alteram Hæreticorum, alteram quorundam Casuistarum. Contractus expositi, quos omnium primus indicavit Major, & omnium primus Cardinalis Cajetanus scæneratitios judicavit in responsione ad Conradum, qui illi hos contractus proposuerat, causa fuere, ut dictum est, exortæ controversiæ. Catholicorum quidam Theologi, qui contra Cardinalem Cajetanum contractus laudatos ab usura immunes esse contendebant, varios commenti sunt titulos, qui bonæ fidei, & communi sensui repugnare ipsis Hæreticis, Calvinistis in primis visi sunt. Ex altera parte isti præ cæteris, e re sua judicarunt esse, horum contractuum justitiam propugnare, cum præ cæteris primas partes in Europæ commercio & mercatura habeant. Novam ergo illi pro istorum contractuum defensione viam, universis antea Catholicis incognitam, inierunt. Cum viderent ex una parte usuram a Deo prohiberi; ex altera, titulos a quibusdam ad istorum contractuum justitiam defendendam inventos, esse vanos, & chimericos, duplicem excogitarunt usuram: alteram immoderatam, mordentem, opprimentemque pauperes: alteram moderatam, quæ commercium (ut volunt ipsi) promovet, & proximum

mum adjuvat. Illam, secus istam in Scripturis vetari contendunt.

II. Theologi Catholici unanimi consensu ut hæreticam detestati semper sunt doctrinam Calvinii, & Molinæi. Illorum tamen aliqui non modo titulos commentitios, qui Hæreticis ipsis ansam quoquomodo aberrandi dederunt, non correxere, sed novos potius excogitarunt: eoque res pervenerat, ut usura pene omnis a mundo exularet. Nam admissis censibus personalibus utrimque redimibilibus, contractibus innominatis, titulis veluti mutuo innatis, seu insitis, consuetudine Patriæ, Principum potestate, qua honestari usura moderata possit, ubinam gentium usura erit, sive respectu divitum, sive respectu omnium pauperum, qui solvendo sint?

III. Nicolaus Broedersen utriusque sententiæ principia immiscuit. Quidquid hæretici Molinæus, Salmasius, Cloppenburgius, Noodt; quidquid Caramuel, Torrecilla, Diana, Tamburinus, cæterique mollioris Theologiæ Patroni commenti sunt, in suo confarcinavit volumine. Ea propter modo usuram moderatam non esse a Deo vetitam, modo non reperiri in suis contractibus usuram defendit.

IV. BENEDICTUS XIV. Pontifex Summus singulari profecto sapientia utriusque sententiæ principia improbat. Errorem *Dogmaticum*, qui nempe Doctrinæ Catholicæ recta adversabatur: & errorem *Casisticum*, qui Dogma ipsum, veluti superfluum reddebat, proscripsit. Nullam peculiarem opinionem exerto digito designavit, nullumque authorem: sed laxarum opinionum omnium principia labefactavit *num. 111. & v.* aliisque in locis tanta prudentia, & ea verborum præcisione, ut errores, salvis eorum Authoribus, profligaverit. Duo quippe præstanda, seu duo errorum genera auferenda erant. Alterum Protestantium: alterum Casuistarum quorundam. Si opinionem, si contractum quempiam singularem confixisset, controversiæ finem minime imposuisset. Idcirco principia utriusque partis labefactavit, atque Catholicæ Doctrinæ, sive theoreticæ, sive practicæ fundamenta ita firmavit, declaravitque, ut, his positis, evidenti, & necessaria consecutione plures laxiores opiniones (ut ego quidem arbitror, & salvo meliora iudicio) proscripserit.

COMMENTARII IN EPISTOLAM BENEDICTI XIV.

ADVERSUS USURAM
DISSERTATIO TERTIA

CAPUT I.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

Secundo loco, qui viribus suis, ac sapientiæ ita confidunt, ut responsum ferre de iis quæstionibus non dubitent, (quæ tamen haud exiguam Sacræ Theologiæ, & Canonum scientiam requirunt) ab extremis, quæ semper vitiosa sunt, longe se abstineant. Etenim aliqui tanta severitate de iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia desumptam accusent, tamquam illicitam, & cum usura conjunctam. Contra vero nonnulli indulgentes adeo, remissique sunt, ut quodcumque emolumentum ab usuræ turpitudine liberum existiment, *suis privatis opinionibus* ne nimis adherent; sed priusquam responsum reddant, plures Scriptores examinent, *qui magis inter cæteros prædicantur. Deinde eas partes suscipiant, quas tum ratione, tum auctoritate PLANE confirmatas intelligunt.*

§. UNICUS.

Extrema rigoris, & laxitatis vitanda. Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. illas seligi sententias jubet, quæ cum ratione, tum auctoritate Plane confirmate apparent, rejectis opinionibus minus probabilibus, quæ revera Plane ratione & auctoritate confirmate non sunt. Qui Theologi præferendi.

I. PRIMA istius textus pars jam supra explicata est: videlicet de-

vitanda esse tum rigoris, tum laxitatis extrema. Extremum rigoris esse in hac controversia, quemlibet inficiari titulum extrinsecus mutuo advenientem, qui sit iusta lucranda causa. Calvinus, & communiter Heterodoxi veros, legitimosque cum fictis confundunt titulos. Negant, deridentque, ceu lepida, & festiva commenta, titulos lucris cessantis & damni emergentis. Quos titulos, potissimum lucris cessantis, etiam servatis conditionibus, quas pro veritate ejusmodi tituli præscribunt graviores

viores Theologi, pernegant Catholicorum nonnulli. Pauci tamen hodie sunt, inferiorisque subfellii. Nam qui reputantur severioris Theologiae Auctores, sunt Bonus Merbesius, Jacobus Gayte, Natalis Alexander, Franciscus Genettus, Henricus a sancto Ignatio, Joannes Pontas, Gabriel Antoine, Paulus a Lugduno, & Besombes. Porro in hac de usura, & contractibus controversia, nullum severitatis extremum, ut equidem colligere potui, in ipsorum libris offendes. Si quis autem aliquam ex his auctoribus excerptam in hac materia justo rigidior sententiam perhiberet, pergratam mihi rem faceret, quin & de omnibus evangelicæ doctrinæ sinceris cultoribus benemeretur.

II. Ut tamen ea, quæ ad plenioris Casuisticae historiae notitiam pertinent, mihi que comperta sunt, sincere, & candide referam, illud (quod extremum rigoris spectat) addam: Cardinalem Cajetanum, & Dominicum Soto doctrinam plus justo rigidam tradere adversus usuram, quam in ipso proventu reperiri contendebant, qui ad alendos Ministros Montium pietatis percipi solet. Quin Dominicus Soto *lib. 6. quest. 1. art. 6.* ut suam austeriorem sententiam propugnet, laxius, quam par sit, interpretatur concilium Lateranense. Quare ibi in geminum impingit rigoris, & laxitatis extremum Theologus iste, alioquin gravissimus, & suo ævo paucis secundus. Nec illius splendore, & famæ quidquam detractum viri prudentes existimant, quod aliqua ejusdem errata pandantur; quandoquidem in ipsis Ecclesiae Patribus nævi corriguntur, salva reverentia, & obsequio. Semper enim animo hæret meo Magistri Cano dictum: *Propositum est enim veri reperiendi causa, & contra nos, & pro alienis etiam dicere: & cum res postulat, utrosque, nullius accepta persona, reprehendere. Lib. 7. cap. 3.* Quod adversus eos dictum volo, qui vel cum veritatis dispendio propriæ familiæ decori consulere maxima hallucinatione, atque infeliciter in more habeat.

III. Verum si pauci sunt, qui in doctrinæ æquo rigidioris extremum declinent, immentia est illorum multitudo, quæ in aliud doctrinæ æquo laxioris extremum prolabitur. Rigor enim, utpote qui naturæ repugnat, ideo paucos habet sectatores: lata vero, & spatiosa via, quæ humanis appetitionibus accomodatur: & Christo Domino teste, multi sunt, qui intrant per eam. Paucorum ego in hoc Commentario Auctorum adduxi opiniones revera laxissimas. Erunt, fatiscio, qui mihi succenseant, quod illos præ aliis nominaverim; cui oppositioni jam alias feci satis; videlicet, me frequentius citare in laxitatis patrocinium Dianam, Leandrum, Bonacinam, Camuelem, Tamburinum, Vivam, La-Croix, Castropalaum, de Lugo, quod præcipue hi auctores sunt in illorum omnium manibus, quos ab erroris periculo subducere necesse est: at non propterea a laxitatis nota liberos alios, nempe Zanardum, Serram, La Cruz, Manriquez, ceterosque ejusdem instituti, si qui sunt, affirmo. Quæ hætenus in lucem dedi, satis, superque evincunt, me pro veritate pugnare. Faxit infinita Dei clementia, ut nec falsitatem pro veritate defendam, nec in veritate propugnanda modum, prudentiæque evangelicæ fines excedam. Si hæc duo obtinero, nihil morabor hominum nugas, qui ajunt: *Quis te veritatis constituit assertorem? Quis tibi auctor fuit, ut hæc litterarum mandares monumentis: Qui talia exprobrant, Christi sane ignorant Evangelium.* At de extremis duobus, laxitatis nimirum, atque rigoris satis dictum esto.

IV. Postquam Pontifex Sanctissimus in sua Decretali Epistola extrema vitanda admonuit, continuo viam, quæ arripienda est, ut extrema declinentur, aperit. Ejusmodi autem est: Propriis opinionibus privatisque cogitationibus nimirum non adhærere: quæstiones pro dignitate expendere: non adire Auctorem aliquem, qui pro utraque contendente parte nonnullos referat, ut probabilitatis beneficio utra-

que

que pars se vicisse arbitretur, suisque votis fruatur. Sed plures evolvantur Scriptores, serioque expendantur, ut quod est observatione dignissimum compertum habeas; utrum scilicet vera Moralis Christianæ documenta, videlicet divinarum Litterarum, Pontificum, Conciliorum, Patrumque testimonia afferant. Qui hæc documenta ad suas firmandas sententias producant, præferantur ceteris, qui, ut suas opiniones probabilitatis pallio induant, censum Casuistarum texere, & ratiunculas ad arbitrium humanæ mentis excogitatas in medium asserre consueverunt. Recitemus Summi Pontificis verba. „ Suis privatis opinionibus ne „ nimis adhæreant; sed priusquam re „ sponsum reddant, plures Scriptores „ examinent, qui magis inter ceteros „ prædicantur. “

V. Quinam sunt, qui magis inter ceteros prædicantur? Num qui typis sæpius recuduntur? Num qui laxiora, rigidiorave confectantur? Ut gravissimi momenti veritatem compertam habeas, spiritum & literam hujusce Decreti, ad hoc quod potissimum attinget, explicemus oportet. Sub oculos itaque revoca quæ §. proxime præcedenti Pontifex innuit, & confestim quo spiritus, & litera istius Decretalis spectant, assequeris. Hæc autem sunt citati §. verba „ Quocirca si pe „ cuniam suam collocare velint, dili „ genter caveant, ne cupiditate, om „ nium malorum fonte, rapiantur; „ sed potius ab illis, qui doctrinæ, & „ virtutis gloria supra ceteros efferun „ tur, consilium exposcant: “ Alia verba quoque perpendenda magnopere sunt, quæ sub initium ejus §. Pontifex Summus adhibet; videlicet, quæstiones hæc, in quibus de damno tertii agitur „ *Haud exiguum Sacræ Theologie, & Canonum scientiam requirere.* “ Hæc omnia tandem conferras velim cum hoc ultimo, de quo hic a nobis sermo est, sapienti monito: *Priusquam responsum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter ceteros prædicantur.*

VI. Dicit nunc: Nonne & litera, & spiritus hujusce Decreti eo unice spectat, ut in hisce præsertim de justitia quæstionibus, eos Doctores, ducesque sequamur, qui magis inter ceteros prædicantur? Porro illi inter ceteros prædicantur, qui, subdit Pontifex Maximus, *doctrinæ, & virtutis gloria supra ceteros efferuntur.* Quinam hi vero? Sancti Ecclesiae Doctores tum prioris ætatis, Basilius nempe, Chrysostomus, Augustinus, Hieronymus &c. tum posterioris temporis Bernardus, Raymundus, Thomas, Bonaventura, Albertus Magnus, Antoninus, Bernardinus, Carolus Borromæus, ceterique similes, qui splendidissimo Ecclesiae ipsius testimonio, doctrinæ, & virtutis gloria claruerunt. Hi nobis Sacræ Theologiae fontes aperiunt, sacros Canones, seu Conciliorum Decreta, Summorum Pontificum Constitutiones explicant, ut cognosci a nobis germanæ morum regulæ possint. Perspicuum ergo est, Pontificem Maximum hac sua epistola edicere potissimum Theologis, Pastoribus, Confessariisque omnibus, ut sanctos Ecclesiae Viros, qui, quod docuerunt, præstiterunt, & quod ipsi egerunt, docuerunt, ac supra ceteros & doctrina, & sanctitatis gloria floruerunt, consulant, examinent, atque diligenter considerent. Quod si dissidium (quod raro invenies) inter illos esse cognoverint, eas seligant opiniones, *quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent.*

VII. Qui opiniones minus probabiles seligerent, & potissimum in his controversiis, parerent ne Summi Pontificis Epistolæ Decretali? Seligerent ne opiniones *tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas*? Quid? si opiniones hujusmodi a Doctoribus, qui *doctrinæ, & sanctitatis gloria supra ceteros efferuntur*, improbarentur? Verum putasne, inquires, Pontificem Maximum præcipere, ut probabiliorem in hisce controversiis defendamus, confectemurque sententiam? Non ego id contendo; sed spiritus, & litera Epistolæ Decretalis id nobis summa perspicuitate in-